

4. Підготовка майбутніх вчителів до забезпечення здорового способу життя молодших школярів: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.С. Урум; Держ. вищ. навч. закл. "Ун-т менедж. освіти" АПН України. — К., 2008.

В статтє представлена структурно-функціональна модель професіонального образования и описаны ее компоненты.

Ключевые слова: структурно-функціональна модель, валеологическая направленность, физическое воспитание.

The article presents the structural and functional model of professional education and describes its components.

Key words: structural-functional model, valeological orientation, physical education.

Пранова Є.В. – здобувач Донецького національного університету (м. Донецьк, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор А.І. Дзундза

УДК 378.6:7.012

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПІДПРИЄМЦІВ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

А. В. Путінцев

У даній статті розглянуто проблему обґрунтування основних методологічних підходів до поняття й структури професіоналізму підприємців. Розглянуто вірогідні цілі досягнення успіху у підприємців, критерії професіоналізму в підприємницької діяльності.

Ключові слова: професіоналізм, підприємництво, підприємницька діяльність.

В умовах прискореного науково-технічного та інформаційного прогресу, а також важливих соціально-економічних перетворень, що відбуваються в країні, на передній план у сфері навчання у ВНЗ, виходить проблема підготовки професіоналів, які відповідають конкретним вимогам часу та володіють якісною професійною підготовкою та розвиненим творчим мисленням. Зі зміною вимог соціуму, змінюються вимоги до підприємців, їх професіоналізму. Слід підкреслити, що саме професіоналізм є головною умовою ефективності інститутів ринкової економіки й суспільства.

Різні аспекти проблеми формування професіоналізму підприємця та професійно значущих якостей фахівця економічної спеціальності досліджуються такими українськими та російськими науковцями, як П. Сорокін, В. Ільїна, О. Шкаратан, Г. Багієв, В. Богачов, В. Вовков та інші.

Значний внесок у розв'язання питання підготовки фахівців економічного профілю зробили Т. Парсонс, В. Томілов, Н. Кондратьєв, Й. Шумпетер, Дж. Гелбрейт та багато інших.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури запропонувати своє бачення щодо поняття й структури професіоналізму підприємців.

Професіоналізм – продукт досвіду окремого індивіда, але особливу роль він набуває в підприємницькій діяльності. За рахунок частого повторення цього досвіду і його інституціоналізації відбувається закріплення професіоналізму як норми і традиції, у тому числі і в економічній сфері. Дефіцит професіоналізму створює ситуацію, в якій розвиток багатьох демократичних і ринкових інститутів виявляється неможливим [1]. Останнє робить цю проблему особливо актуальною для сучасного суспільства в багатьох країнах і в Україні також.

Після розпаду радянської системи в суспільстві утворився вакуум в розвитку професіоналізму саме в середовищі підприємців, яких в радянську епоху просто не існувало; спостерігається гостра нестача джерел професіоналізму. Потреба у професіоналізмі існує, але реалізується недостатньо ефективно в інституціональній сфері по цілому ряду об'єктивних і суб'єктивних причин [2, с.19].

Неопрацьованість цієї категорії на теоретичному і практичному рівні формує локальні інтерпретації, що посилюють проблематику. У сучасних умовах важливо визначити структуру, динаміку процесів формування і конструювання професіоналізму суб'єктів підприємництва в сучасному соціальному контексті. Потрібний перегляд теоретико-методологічних підходів до виявлення проблем формування професіоналізму в цілому і професіоналізму підприємців.

Методологія у рамках теорії соціальної дії М. Вебера, теорії підприємницької діяльності Й. Шумпетера, з акцентом на континентальну модель професіоналізму, досі служить основою для опису інституту професіоналізму підприємців в сучасних українських та російських умовах.

Підходи учених, до розуміння професійної компетентності з виділенням найбільш пріоритетних характеристик, є розрізненими і їм не вистачає універсальності у рамках реально діючих залежностей. Тільки узагальнивши різні пропозиції можливо отримати позитивний результат. У зв'язку з цим

можна виділити два основні підходи до розуміння центральних компонентів професіоналізму підприємців:

- у Дж. Гелбрейта професіоналізм підприємця – знання [3];
- у Н. Кондратьєва професіоналізм підприємця – адаптація [4].

Інші автори професіоналізм як форму соціального вчення взагалі вважають неактуальною, припускаючи, що підприємець повинен мати дар бачення бізнесу [5], або вченими позначаються необхідні риси властиві підприємцям в несистематизованому виді (ініціатива, авторитет, дар передбачення та ін.) без вказівки на соціальні корені їх формування (Л. Феннел, А. Маршалл).

Сучасне бачення бізнесу припускає необхідність доповнити і модернізувати категорію професіоналізму підприємців, оскільки виділені ученими риси, не відбивають причин їх виникнення і пріоритетності в реальних соціальних умовах. Це доповнення має бути розглянуте у рамках системності, враховуючи важливість поєднання у підприємців універсальності в прагматичній функції і альтруїзму в соціальному плані.

Професійна компетенція має бути пов'язана зі встановленням оптимальних взаємозв'язків між організацією і середою на рівні знань, у рамках забезпечення гарантій існування та розвитку. Особливої уваги вимагає вивчення професійних практик та ролі підприємців-професіоналів у соціальній структурі індустріального і постіндустріального суспільства, зокрема, України.

З моменту зародження соціології як науки, формувався інтерес до інституту професій. Місце професіоналів в громадському розподілі праці вивчав Е. Дюркгейм. Професія вченого і політика вивчалась М. Вебером. Професіонал як соціальний тип цікавив Т. Парсонса.

Т. Парсонс сприйняв чимало ідей Макса Вебера, які стосуються професіоналізму та захопився цією темою. Парсонський професіонал зберігає в собі корпоративні традиції середньовічних гільдій. «Він – часто практикуючий лікар чи юрист, який отримав теоретичну підготовку та був соціалізован в професійне суспільство; за своїм світоглядом він прибічник ліберально-демократичних цінностей та стурбований безкорисливим служінням своїм клієнтам; зрештою, особисті інтереси він не ставить вище за професійний обов'язок. Тобто професіонал – це ідеальний громадянин ідеальної країни»[6].

Нажаль, практика підтвердила, що таке ставлення та таке позиціонування професіоналізму не є прийнятним громадськістю. А надто,

коли під визначенням «професіоналізм» намагаються приховати прагнення до повної монополії на владу та знання, кругову поруку зі збитком для інтересів клієнта та зазіхання на привілеї під прикриттям «служіння громадському благу».

Методологічні підходи до вивчення професіоналізму в сучасній соціологічній теорії, такі як теорія рис і структурно-функціоналістський підхід, англо-американська і континентальна модель професіоналізму, в яких виділяються критерії: «повні професіонали», «напів-професіонали», «нові професіонали», досліджувалися в працях Г. Беккера, Г. С. Батигіна [7].

Коригування класичних теорій професіоналізму і розробку концепцій професійного проекту виробили М. Кастельс і М. Феннелл. Вони абсолютно по-новому поглянули на інститут професіоналізму.

Зростання значення досвіду в сучасному суспільстві і місце професіоналів були висвітлені в концепції технократичного, постіндустріального і інформаційного суспільства (Т. Веблен, Д. Белл, Д. Гелбрейт, П. Дракер, А. Тоффлер, М. Кастельс). Їх інтереси групувалися навколо питань професійного статусу і інших критеріїв стратифікації, вірогідних трансформацій професіоналізму. Професіоналізм в організації, професіонали і менеджери, конфлікт інтересів і пошуки компромісу розглядалися А. Етционі. Процеси депрофесіоналізації вивчалися Г. Браверманом.

Теоретичні основи діяльності підприємця закладені працями класиків в цій галузі наукових знань (А. Сміт, Ф. Кене, Дж. С. Мілль, А. Сен-Симон, К. Маркс, М. Вебер, Й. Шумпетер та інші), які розкривають свої погляди на суть підприємницького виду діяльності, на роль, місце і значення підприємця в народному господарстві. З часом, провідні науковці у своїх роботах формують елементи професіоналізму у підприємців. Й. Шумпетер виділяє в діяльності підприємця компоненти, властиві професіям: функції професіонала-економіста, професіонала-винахідника, професіонала-менеджера. Усі одержані для виконання цих функцій знання і навички укорінюються в підприємці і залишаються з іншими елементами особи [5].

Починаючи з праць Й. Шумпетера, в економічній літературі з'являються спроби визначення підприємця не просто як суб'єкту особливого виду економічної діяльності, а як особливого психологічного типу людини, відмінні якості якого можуть проявлятися та розглядатися безвідносно до змісту економічної функції, яку він виконує. Ця ідея стала потужним поштовхом до проведення психологічних досліджень, основною метою яких

є пошук тих специфічних якостей, які спонукають людину до підприємницької діяльності та забезпечують ефективне виконання підприємницьких функцій. Завдяки розвитку такої ідеї з'явилася потреба у визначенні важливості професіоналізму та професійно значущих якостей у підприємців. У своїх працях Д. Макклеланд висунув гіпотезу про те, що підприємці, люди, які досягли успіху в бізнесі, мають більш вищу потребу в досягненні успіху, ніж професіонали – не підприємці [8]. Результати емпіричних досліджень, проведених у ряді країн, зрештою підтвердили це припущення.

Рух економічної думки йде багато в чому паралельно тому, як змінюється фігура реального підприємця. Спочатку він поєднує в собі якості власника і керівника. А на рубежі XIX – XX сторіч підприємницька фірма поступається місцем корпорації, і на чолі підприємства стає менеджер, що має як капітал підприємця – знання.

Визначення підприємця як менеджера міцно затверджується в роботах А. Маршалла, Л. Вальраса, К. Менгера, Ф. Візера. У 1930-і роки в працях відомих науковців з'являються концепції, що заперечують провідну роль традиційних підприємців, що обґрунтовують нове бачення підприємництва. Проте сучасне розуміння підприємництва, на мій погляд, можна узагальнити по роботах М. Алле, Ф. Котлера, Б. Хайєка.

До основоположної теоретико-методологічної бази дослідження професіоналізму підприємця можна віднести і праці, які склали теоретичну і концептуальну спадщину минулого і сучасності, передусім теорія соціальної дії М. Вебера, постулати інституціональної теорії М. Шабанової, теорії підприємницької діяльності Й. Шумпетера. У цих працях глибоко висвітлюються та використовуються загальнонаукові методи пізнання: системний підхід, порівняно-історичний метод, логічний аналіз, а також емпіричні методи соціологічного аналізу.

Принципово важливим і методологічно перспективним виявився підхід У. Уайта про значення формування професіоналізму підприємців, а не фахівців, а також критерійний підхід до професіоналізму Е. Гринвуда [9]. Необхідно відмітити також ідеї П. Сорокіна, В. І. Ильїна, О. І. Шкаратана і інших, що заклали дослідницьку базу для аналізу професіоналізму суб'єктів підприємництва в соціально-економічних стосунках сучасної країни [10].

У ході аналізу робіт російських авторів, можна простежити, що підприємець як продукт інноваційних змін об'єднує в собі різні функції залежно від природи ринків і форм індустріальної організації. У соціальній

групі підприємців підприємницька функція, як правило, переплітається з іншими видами діяльності. На підтвердження цього можна навести роботи таких авторів, як Г. Л. Багієв, М. С. Лобур, В. Г. Кунтиш, Н. П. Волкова та інші. Незважаючи на наявність досить широкого представництва вітчизняних і зарубіжних наукових праць у сфері розробки питань професіоналізму, неосвітленими виявилися проблеми формування цієї якості в новій соціальній групі в сучасній Україні – групі підприємців, від діяльності яких багато в чому залежить розвиток суспільства і економіки в Україні.

У процесі становлення і оформлення підприємництва як соціального шару, виникають чималі труднощі професійного характеру. Особливість підприємницької діяльності полягає в різноманітті виконуваних підприємцем функцій, в постійному пошуку і вивченні нових економічних можливостей. У цьому відношенні заняття підприємницькою діяльністю припускає наявність не лише визначених якостей, мотивів та умов, але й відповідних, постійно поновлюваних знань і умінь в області економіки, права, соціальних відносин та психології [11].

Чимало авторів розглядали, аналізували та вивчали дихотомічні підходи, що склалися в науковій літературі, до таких понять як «професіонал» і «підприємець» та їх взаємозв'язків. Відомий американський соціолог Е. Райт у своїх роботах розглядає два протилежних критерія виділення соціальних позицій підприємців та професіоналів: стосовно перших – відношення до влади, участь у контролі виробничого процесу; стосовно других – володіння уміннями і кваліфікацією [12]. Т. Парсонс також диференціює бізнес і корпус професіоналів. Він вважає, що заняття об'єднують в собі три сфери людської діяльності: бізнес, професії, державне управління. При цьому професіонали заклопотані виконанням своїх обов'язків перед суспільством, а підприємці – поліпшенням положення своєї фірми, своєї справи [6].

Здебільшого, економічну систему часто розглядають як простір вільної ринкової гри, метою якої стає переслідування кожним з гравців його власних інтересів. Ділові люди і групи підприємців включені у вільний ринок і прагнуть задовольнити свої егоїстичні інтереси. Професійна людина не мислить себе як індивід, зайнятий здобуванням власного прибутку, він заклопотаний наданням послуг своїм клієнтам.

Розділяють також вірогідні цілі досягнення успіху у професіоналів та підприємців. Ділові люди зазвичай розуміють досягнення успіху в категорії індивідуальної відповідальності за добрий стан фінансових коштів і за досягнення покращення в діяльності фірми. У бізнесі внутрішня посадова

позиція полягає в придбанні «репутації», яка відповідає уявленням. Для професіоналів цілі мають абсолютно інший сенс. Це, по-перше, задоволений результат досягнення «технічних цілей» своєї діяльності, що втілюються в поліпшення оцінки та визнання якостей ділової фірми. По-друге, це досягнення високого становища в професійній групі, або «визнання» [13].

Проте автори, які працювали над дослідженням специфіки та критеріїв професіоналізму в підприємстві або займалися вивченням професійно значущих якостей у спеціалістів інших галузей, інколи, в своїх працях не брали до уваги те, що «професіонал» та «підприємець» мають багато спільного і не можна категорично розділяти ці поняття, оскільки серед професіоналів дуже багато підприємців, а підприємництво не можливе без прийняття професійних рішень.

У результаті проведеного аналізу праць багатьох відомих науковців, слід виділити ряд проблем професіоналізму підприємців, які на сьогоднішній день є актуальними і потребують додаткового розгляду та вирішення [1]:

1. Сучасним підприємцям доводиться нерідко виконувати професійні ролі економістів, психологів, соціологів і т. д., тому вимога формальної технічної підготовки, що супроводжується інституціоналізованими моделями контролю над адекватністю освіти відносно компетенції навчених індивідів, потрібна не лише для професіоналів як групи фахівців, але і для професіоналізму підприємців.

2. Для підприємців професійна роль знаходиться у рамках технічної компетенції, де значне місце віддається вдосконаленню в інституціональному зразку, проте альтруїстичний початок громадської і добродійної діяльності сприяє структурній інтеграції сучасного суспільства. Таким чином, підприємці, до компетенції яких в сучасних умовах висувуються підвищені вимоги, мають велику схожість з соціальною групою професіоналів-фахівців. Крім того, більшість сучасних підприємців поєднують управлінські функції з виконанням функцій конкретного професіонала з метою підвищення оперативності і скорочення матеріальних і людських витрат.

3. Проблеми професіоналізації підприємців вирішуються в процесі об'єднання цілей розвитку працівників кожної окремої організації з цілями розвитку суспільства, формування сприйняття самого себе як колективного члена суспільства, виховання соціальної відповідальності підприємця; переходу від буденного розуміння соціально-економічних умов до наукових методів їх пізнання; навчання і виховання у підприємців правильного і адекватного відношення до того, що відбувається; впровадження у свідомість

сучасних і майбутніх підприємців ідеї гуманізму, прагнення орієнтуватися на соціально-значущі цілі, керуватися соціально-значущими імперативами поведінки і гідно відноситися до інших людей при ухваленні рішень по досягненню економічної вигоди – веденню соціально відповідального бізнесу.

4. Головна частина регіональних бізнесменів вже адаптувалася до ситуації, що змінюється, і соціально (напрацьовані зв'язки), і професійно (є вже досвід підприємницької діяльності в цій сфері). Проте чималі труднощі малого бізнесу пов'язані з дією чинників внутрішнього і зовнішнього порядку. До зовнішніх чинників відносяться: недосконалість правової бази розвитку бізнесу і системи оподаткування; невиправдане державне втручання; тіньова активність малого бізнесу; відсутність розробленої і зваженої державної політики відносно малого підприємництва. Внутрішні чинники включають: внутрішньо організаційні проблеми і проблеми, пов'язані з негативними зовнішніми умовами і відсутністю професіоналізму підприємців і їх працівників (якість робочих місць і праці, види і зміст трудових контрактних стосунків, обмежені джерела найму і його низька ефективність, брак фінансових коштів для навчання персоналу, закритість малого бізнесу як соціальної системи).

5. Професіоналізм підприємців характеризується: знаннями і уміннями у використанні влади, в контролі виробничого процесу, а також уміннями і кваліфікацією, які використовуються при виконанні основних функцій, що забезпечує роботу підприємства, фірми. Така інтерпретація професіоналізму пояснюється просто: з одного боку, підприємці стурбовані поліпшенням положення своєї фірми, своєї справи, а з іншої – виконанням своїх обов'язків перед суспільством в умовах сучасної реальності.

Таким чином, аналізуючи літературу по проблемам професіоналізму підприємців, ми можемо зазначити, що чимало авторів у різні часи намагалися дослідити та розкрити зміст основних положень та завдань підприємництва, проте всі автори однаково погоджувалися з тим, що перш за все, підприємець має бути професіоналом не тільки в сфері підприємницької діяльності та економіки, але й в багатьох інших галузях людських взаємовідносин.

Проте чимало аспектів професіоналізму підприємця не є достатньо висвітленими та дослідженими на сьогоднішній день. Що зайвий раз підтверджує той факт, що поруч зі спільними рисами професіоналізму підприємця та спеціаліста будь-якої іншої галузі є чимало відмінностей, які

суттєво впливають на саме визначення професіоналізму та на показники його рівнів, це є перспективним напрямком подальших досліджень.

Література

1. Трунина В. Ф. Индикаторы профессионализма современных российских предпринимателей / Валентина Федоровна Трунина // Вестник Приморского университета. – 2007. – № 8. – С. 69 – 72.
2. Дмитриева М. А. Уровни и критерии профессионализма: проблемы формирования современного профессионала / М. А. Дмитриева, С. А. Дружилов // Сибирь. Философия. Образование : Альманах Сибирского отделения РАО. – Новокузнецк : Изд-во ИПК, 2000. – № 4. – С.18 – 30.
3. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Джон Гэлбрейт; общ. ред. и вступ. ст. Иноземцева Н. Н., Меньшикова С. М., Милейковского А. Г.; [пер. с англ. Л. Я. Розовского]. – М. : Прогресс, 1969. – 480 с.
4. Кондратьев Н. Д. Основные проблемы экономической статики и динамики / Николай Кондратьев. – М. : Наука, 1991. – С. 290 – 296.
5. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Мировая экономическая мысль сквозь призму веков : в 5 т. / Й. Шумпеттер. – М. : Мысль. – Т. 4 : Век глобальных трансформаций. – 2004. – 401 с.
6. Parsons T. A. Revised analytical approach to the theory of social stratification / Parsons T. Essays in Sociological Theory / [2 ed.]. – Glencoe, The Free Press, 1964. – P. 386 – 438.
7. Батыгин Г. С. Обоснование научного вывода в прикладной социологии / Г. С. Батыгин. – М. : Наука, 1986. – 270 с.
8. Макклелланд Д. Мотивация человека / Дэвид Макклелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 672 с. (Серия : Мастера психологии).
9. Greenwood F. Attributes of a Profession / F. Greenwood // Social Work. Vol. 2. July 1957. – P. 45 – 55.
10. Шкаратан О. И. Государственная социальная политика и стратегии выживания домохозяйств / О. И. Шкаратан ; [в соавторстве с Н. Мэннингом, Т. Ю. Сидориной, Н. Е. Тихоновой]. – М. : ГУ–ВШЭ, 2003. – 84 с.
11. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / Challenge management in 21 century/ Друкер Питер. – М. : «Вильямс», 2007. – 272 с.
12. Сакс М. Социология профессий : государство, медицина и рынок в Великобритании / М. Сакс, Дж. Оллсот // Профессиональные группы интеллигенции ; [отв. ред. В. А. Мансуров]. – М. : Ин-т социологии РАН, 2003. – С. 79 – 104.
13. Лукша О. В. Социология профессиональных групп : определение понятий / Лукша О. В. // Профессиональные группы интеллигенции ; [отв. ред. В. А. Мансуров.]. – М. : Изд-во Ин-та социологии РАН, 2003. – С. 61 –79.

В данной статье рассмотрена проблема обоснования основных методологических подходов к понятию и структуре профессионализма предпринимателей. Рассмотрены достоверные цели достижения успеха у предпринимателей, критерии профессионализма в предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: профессионализм, предпринимательство, предпринимательская деятельность.

In the article the problem of ground of the basic methodological going is considered near a concept and structure of professionalism of businessmen. The reliable aims of achievement of success are considered with businessmen, criteria of professionalism in entrepreneurial activity.

Key words: professionalism, enterprise, entrepreneurial activity.

Путінцев А. В. – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри маркетингу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту Луганського національного університету імені Тараса Шевченка Н. П. Прищепя

УДК 37+81

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕФІНІЦІЙ «КОМПЕТЕНЦІЯ» ТА «КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

І. О. Сафонова

У статті представлені огляд та аналіз існуючих точок зору вітчизняних та зарубіжних науковців на предмет дослідження введених в обіг дефініцій «компетенція» та «компетентність» щодо збігу та розмежування їхнього змістовного поля, а також їхній розгляд у духовному вимірі.

Ключові слова: компетенція, компетентність, дефініції.

Сучасний світ, набираючи нестримні звороти розвитку, перетворюючись, за словами американського філософа Є. Тоффлера, в єдину «надіндустріальну цивілізацію третьої хвилі» [20], потребує негайного переосмислення технологій, цінностей життя, вимагає абсолютно нових ідей, нового планетарного мислення, нових класифікацій, методологічних і концептуальних консенсусів. «Ми не можемо, – говорить Є. Тоффлер, – втиснути завтрашній світ у вчорашнє традиційне, затишне житло. Не годяться вже ані ортодоксальні напрями думок, ані ортодоксальні настрої» [там само, с. 14].